

การบูรณาการทางสังคมข้ามวัฒนธรรมของผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่น ผ่านกระยะยาว จังหวัดเชียงใหม่

Cross-Cultural Social Integration of Japanese Elderly Long Term Stay in Chiang Mai

ฐิติมา พรหมทอง

Thitima Promtong

คณะศิลปศาสตร์ สถาบันรัชฎาภคย์

Faculty of Liberal of Arts, Rajapark Institute

Email: Tp7799@hotmail.com

Received March 10, 2022; **Revised** May 16, 2022; **Accepted** July 15, 2022

Abstract

The purpose of this qualitative research was to examine the integration of cross-cultural society of the Japanese elderly staying long-term in Chiang Mai. The key informants selected by purposive sampling included 12 Japanese, 60 years of age or older, holding a Non-Immigration Visa, code O-A (Long-Stay), staying in Chiang Mai for more than seven years, and being able to provide clear information on the studied issues. Data were collected by conducting in-depth interviews and observing forms. Content and theme analysis were employed to analyze the obtained data for summarizing the research results. The qualitative findings revealed that the most effective social integration among the Japanese elderly was functional integration, which involved the interdependence between different functions existing in society at the level of individuals, coteries, and organizations. The Japanese elderly had been given a new role that could build relationships with people in the community, integrating new roles in participating in the community in a variety of activities, which made it possible to integrate happily with long-term residency in Chiang Mai despite social and cultural differences. As for communicative integration, it was found that the Japanese elderly were likely to have less integration than other aspects.

Keywords: Social integration; Japanese Elderly; Long-stay Tourism

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาการบูรณาการทางสังคมของผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นที่พำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงคือ ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นที่พำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่จำนวน 12 คนที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปถือวีซ่าประเภท Non- Immigrant Visa รหัส O-A อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ระยะเวลาตั้งแต่ 7 ปีขึ้นไป เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบสังเกต วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์หาเรื่องราว เพื่อหาข้อสรุปของผลการวิจัย ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นมีการบูรณาการทางสังคมได้ดีที่สุดคือ การบูรณาการทางหน้าที่เป็นการพึ่งพากันระหว่างหน้าที่ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคมทั้งในระดับบุคคล กลุ่มบุคคลและองค์กร โดยผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นได้รับบทบาทใหม่ขณะที่มาท่องเที่ยวพำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่เช่น เป็นครูอาสาสมัครสอนภาษาญี่ปุ่นและวัฒนธรรมญี่ปุ่น เป็นโค้ชสอนกีฬาและเป็นอาสาสมัครในมูลนิธิช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส ซึ่งบทบาทและหน้าที่ใหม่ที่สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชน การร่วมกิจกรรมกับชุมชนในหลากหลายรูปแบบทำให้ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นสามารถบูรณาการใช้ชีวิตพำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ได้อย่างมีความสุขภายใต้ความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรมสำหรับการบูรณาการสื่อความหมาย พบว่าผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นบูรณาการได้น้อยกว่าด้านอื่น

คำสำคัญ: บูรณาการทางสังคม; ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่น; การท่องเที่ยวพำนักระยะยาว

บทนำ

ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการรองรับผู้สูงอายุเกษียณจากต่างประเทศตั้งแต่ปี ค.ศ. 1990 และเป็นประเทศที่อยู่ในความสนใจในลำดับต้น ๆ จากผู้สูงอายุชาวต่างชาติ (Warnes & Patterson, 2000) ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นนิยมเข้ามาพำนักอาศัยในประเทศไทยจำนวนมาก โดยเฉพาะในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็น 1 ใน 5 จังหวัดนำร่องสำหรับโครงการท่องเที่ยวแบบพำนักระยะยาว จังหวัดที่มีคนญี่ปุ่นอาศัยอยู่มากที่สุดในประเทศไทย คือ กรุงเทพมหานคร รองลงมา คือจังหวัดชลบุรี และจังหวัดเชียงใหม่ ตามลำดับ คนญี่ปุ่นที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดชลบุรี ส่วนมากเป็นประชากรวัยแรงงาน แตกต่างจากจังหวัดเชียงใหม่ ที่ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่เดินทางมาพำนักระยะยาวหลังจากเกษียณ และจำนวนผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นที่พำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ มีจำนวน 3,130 คน แบ่งเป็นอายุ 55-59 มีจำนวน 1,690 คน อายุระหว่าง 60-69 มีจำนวน 692 คน อายุ 70-79 ปี จำนวน 635 คน อายุ 80-89 ปี มีจำนวน 98 คนและอายุ 90 ปีขึ้นไป มีจำนวน 15 คน (Nishikito, 2020)

การบูรณาการทางสังคม (social integration) เป็นหัวใจสำคัญของการพำนักระยะยาวจากคำนิยามซึ่งให้ไว้โดย The Long Stay Japanese Foundation ที่กรุงโตเกียวว่า วัตถุประสงค์สำคัญของการพำนักระยะยาว (long stay) คือการที่คนญี่ปุ่นวัยเกษียณมีโอกาสเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนท้องถิ่นมากขึ้นผ่านกิจกรรมการแลกเปลี่ยนทางสังคมและวัฒนธรรม (Hongsraragon, 2005) การบูรณาการจึงเป็นกระบวนการในการประสานกลุ่มและสมาชิกในสังคมแบบหลวมๆ ให้มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม ระหว่างกันโดยผ่านการทำกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมร่วมกัน หากมองระบบสังคมที่มีอยู่ในชุมชนจะเห็นได้ว่า เมื่อบุคคลได้มีความสัมพันธ์หรือเข้าไปเป็นสมาชิกอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นจะได้รับสถานภาพและสิ่งที่ตามมาคือ การมีบทบาทที่เกี่ยวข้องกันจากความสัมพันธ์ที่มีต่อกันซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกจะถูกเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมของชุมชนที่เปรียบเหมือนเป็นกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติตนของ

สมาชิกในชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันได้ภายใต้บรรทัดฐานทางสังคมเดียวกันเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนให้ถูกต้องเหมาะสมในการอยู่ร่วมกันในสังคมมีความแตกต่างกันทาง ชาติพันธุ์ ภาษา สังคม วัฒนธรรม (Parsons & Smelser, 1984)

ประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่นต่างมีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง การบูรณาการทางสังคมจึงกระบวนการทางสังคมที่เชื่อมโยงข้ามสังคมและวัฒนธรรมให้เป็นไปอย่างราบรื่นโดยเฉพาะสังคมในยุคปัจจุบันที่ประกอบด้วยผู้คนหลากหลายเชื้อชาติมาอาศัยอยู่ร่วมกันโดยเฉพาะจังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวในระดับนานาชาติเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นสถานที่รองรับการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวแบบพำนักระยะยาวของผู้สูงอายุนานาชาติ การบูรณาการสังคมเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงการเชื่อมโยงของความสัมพันธ์ที่ดี หรือตรงข้ามอาจแสดงถึงปัญหาอุปสรรคต่างๆ ในการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุญี่ปุ่นในชุมชนประเทศปลายทาง

ด้วยปรากฏการณ์ดังกล่าวจึงเป็นประเด็นสนใจสำคัญในการศึกษาการบูรณาการทางสังคมของผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นพำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ภายใต้บริบทความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรมเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่จะเป็นประโยชน์กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาการใช้ชีวิตท่องเที่ยวพำนักระยะยาวของผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับคนในชุมชนได้อย่างมีความสุข

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาการบูรณาการทางสังคมของผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นพำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการบูรณาการสังคมของผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นที่เข้ามาพำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทย จึงได้กำหนดพื้นที่ดำเนินการวิจัยโดยเลือกแบบเจาะจงคือ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ย่านห้วยแก้ว ย่านนิมมานเหมินท์ และย่านช้างคลาน เนื่องจากเป็นพื้นที่ ที่มีผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นเข้ามาพำนักระยะยาวจำนวนมาก เป็นพื้นที่ที่มีการทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นกับ บุคคล กลุ่มบุคคลในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

ขอบเขตด้านกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล (Key informants) คือ ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นที่พำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ คัดเลือกแบบเจาะจงคือ ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นมีอายุ 60 ปีขึ้นไป ถือวีซ่าประเภท Non-Immigrant Visa รหัส O-A (long stay) ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ ระยะเวลาตั้งแต่ 7 ปีขึ้นไป มีคุณสมบัติเป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลในประเด็นที่ทำการศึกษาได้อย่างชัดเจนและมีประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมและมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลและกลุ่มในจังหวัดเชียงใหม่อย่างสม่ำเสมอ มีความยินดีและเต็มใจในการเข้าร่วมโครงการวิจัย

ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษาวิจัยใช้ระยะเวลาเก็บข้อมูล 9 เดือน เริ่มเก็บข้อมูลในเดือนมีนาคม – พฤศจิกายน พ.ศ. 2564

ทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดการบูรณาการทางสังคม

ในยุคโลกาภิวัตน์พรมแดนระหว่างประเทศจะมีความหมายน้อยลงทำให้เกิดสภาวะโลกไร้พรมแดน การสื่อสารและการพัฒนาเชื่อมถึงกันทำให้โลกทั้งโลกเปรียบเสมือนหมู่บ้านเดียวกัน Marshall McLuhan (McLuhan, 1964) เรียกภาวะนี้ว่า หมู่บ้านโลกส่งผลให้ผู้คนไม่เพียงติดต่อสื่อสารและข้ามพรมแดนถึงกันอย่างรวดเร็วและง่ายขึ้นเท่านั้น แต่ยังส่งผลให้วิถีชีวิตของผู้คนจากส่วนต่าง ๆ ของโลกเชื่อมโยงเกี่ยวเนื่องกันทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม ด้าน Appadurai (2002) มองว่าท้องถิ่นที่อยู่ในกระแสของการเคลื่อนไหวและข้ามพรมแดนทางวัฒนธรรม อย่างเข้มข้นในยุคโลกาภิวัตน์ เป็นลักษณะของท้องถิ่นข้ามท้องถิ่นเป็นพื้นที่ที่สัมพันธ์และได้รับอิทธิพลจากส่วนอื่นของโลก สิ่งที่อยู่ในท้องถิ่นจึงไม่ใช่ของท้องถิ่นโดยสมบูรณ์การบูรณาการทางสังคมและการผสมผสานทางวัฒนธรรมจึงเป็นกลไกที่เชื่อมเข้าหากันของบุคคลและกลุ่มบุคคลนำไปสู่การมีสภาพชีวิตวัฒนธรรมร่วมกัน (Gordon, 1964) ทำให้คนในสังคมร่วมมือกันและมีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นขึ้น

การขยายตัวของสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ส่งผลให้มีการรวมกลุ่มทางสังคมที่หลากหลายวัฒนธรรมและเชื้อชาติอาจก่อให้เกิดปัญหาการผสมผสานหรือการบูรณาการความเป็นปึกแผ่นทางสังคม Durkheim (1933) มองว่าสังคมต้องการกลไกที่ทำหน้าที่ผสมผสานและสร้างความเป็นปึกแผ่นในสังคมหากการแยกย่อยทางโครงสร้างของสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในอัตราไม่เท่ากันของการผสมผสานหรือการบูรณาการทางสังคมอาจก่อให้เกิดปัญหาในการปรับตัวของสมาชิกและเกิดเป็นปัญหาสังคมตามมาได้ ชุมชนในฐานะที่เป็นระบบสังคม ประกอบด้วยระบบย่อยต่าง ๆ จำนวนมากเป็นโครงสร้างทางสังคมที่ต้องมีการเคลื่อนไหวและมีหน้าที่ในการเชื่อมโยงส่วนต่าง ๆ ในระบบสังคมเข้าด้วยกัน เพื่อความสมดุลและความอยู่รอดของระบบสังคมโดยรวม

การบูรณาการทางสังคมมีด้วยกันหลายด้านและหลายระดับ Landecker (1951) แบ่งลักษณะการบูรณาการทางสังคมที่เกิดขึ้นในชุมชนออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. การบูรณาการทางวัฒนธรรม (cultural integration) เป็นการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของคนหลายกลุ่มในสังคม
2. การบูรณาการทางบรรทัดฐานสังคม (normative integration) เป็นความเข้ากันได้ ระหว่างมาตรฐานวัฒนธรรมกับความประพฤติของบุคคลในสังคม
3. การผสมผสานกันทางการติดต่อสื่อความหมาย (communicative integration) เป็นการเชื่อมโยงกันของการติดต่อสื่อความหมายที่กระจายอยู่ในระบบสังคม
4. การบูรณาการทางหน้าที่ (functional integration) เป็นการพึ่งพากันระหว่างหน้าที่ต่างๆ ที่มีอยู่ในระบบการแบ่งงานกันทำในสังคม การศึกษาทางสังคมที่ประสานส่วนต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นระดับบุคคลหรือองค์กรของชุมชนเข้าด้วยกันนั้น สังเกตได้จากการมีอยู่ของสมาคม ชมรมและจำนวนของสิ่งของ เหตุการณ์ ประชาคมติ กิจกรรม และสถาบันที่เป็นกลไกที่ทำให้เกิดแรงประสานมากขึ้นในชุมชน

ดังนั้นแนวคิดการบูรณาการทางสังคมถูกนำมาใช้เป็นกรอบแนวทางกว้าง ๆ ในการศึกษาปรากฏการณ์เชิงลึกของผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นในขณะที่ใช้ชีวิตพำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่การบูรณาการทางสังคมจะแสดงให้เห็นถึงการใช้ชีวิตข้ามวัฒนธรรมและการเชื่อมโยงการอยู่ร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นกับคนในชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตในการเก็บข้อมูล การวิจัยเชิงคุณภาพทำให้สามารถเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้อย่างกว้างขวางเป็นแบบธรรมชาติ และได้ข้อมูลเชิงลึกที่หลากหลายในประเด็นที่ศึกษา ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นเป็นเสมือนแหล่งความรู้ที่ต้องแสวงหาและเป็นผู้ที่แสดงพฤติกรรมบูรณาการทางสังคมในการใช้ชีวิตข้ามวัฒนธรรมในจังหวัดเชียงใหม่จึงเป็นผู้สะท้อนความคิดและทัศนะได้อย่างรอบด้าน การวิจัยเชิงคุณภาพสามารถออกแบบให้มีความยืดหยุ่นสูงและให้ความสำคัญกับผู้ถูกศึกษาเป็นผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย

กลุ่มเป้าหมาย กลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูล(key informants) ในการวิจัยครั้งนี้คัดเลือกแบบเจาะจง เกณฑ์การคัดเลือก คือ ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นมีอายุ 60 ปีขึ้นไป ถือวีซ่าประเภท Non- Immigrant Visa รหัส O-A (long stay) อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ระยะเวลาตั้งแต่ 7 ปีขึ้นไป กลุ่มผู้ให้ข้อมูลจะต้องที่มีความโดดเด่นในทัศนะของคนในพื้นที่ในด้านการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับคนไทย กลุ่มผู้ให้ข้อมูลจะต้องเป็นผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมอย่างสม่ำเสมอและสามารถปรับตัวต่างวัฒนธรรมได้ดี และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลต้องมีความยินดีและเต็มใจในการเข้าร่วมโครงการ การคัดเลือกโดยผ่านการแนะนำจากหน่วยงานและบุคคลที่มีความใกล้ชิด ประกอบด้วยผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นพำนักระยะยาวจังหวัดเชียงใหม่ 12 ท่าน ผู้หญิง 3 ท่าน ผู้ชาย 9 ท่าน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เก็บข้อมูลในระดับบุคคล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

1. แบบสัมภาษณ์ ใช้ในการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลโดยผ่านล่ามภาษาญี่ปุ่นและล่ามคนไทย แบบสัมภาษณ์ประกอบด้วยประเด็นคำถามเกี่ยวข้อง 2 ส่วน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเช่น เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ ภูมิสำเนา ที่พักอาศัย

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการบูรณาการทางสังคมโดยมีประเด็นคำถามหลักกว้าง ๆ ที่สำคัญ 4 ประเด็น ได้แก่ การบูรณาการทางบรรทัดฐานสังคม (normative integration) ตัวอย่างคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ เช่น ท่านสามารถใช้ชีวิตให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับในสังคมไทยได้ หรือไม่อย่างไร การบูรณาการทางวัฒนธรรม (cultural integration) เช่น มีสิ่งใดบ้างที่ท่านนำเอาวัฒนธรรมญี่ปุ่นใช้ร่วมกับวัฒนธรรมไทย ในขณะที่ใช้ชีวิตพำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ การบูรณาการทางหน้าที่ (functional integration) เช่น ท่านได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนหรือไม่อย่างไรและท่านมีบทบาทและหน้าที่อื่น ๆ ในสังคมหรือไม่อย่างไร การบูรณาการการติดต่อสื่อสาร (communicative integration) เช่น ท่านใช้รูปแบบการสื่อสารกับผู้คนในสังคมอย่างไร รวมถึงประเด็นคำถามอื่น ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างการสัมภาษณ์

2. แบบสังเกต (observation) ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant) เพื่อสังเกตปรากฏการณ์และกิจกรรมต่างๆ ควบคู่ไปกับวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกในการเก็บข้อมูลอย่างรอบด้านเพื่อนำไปสนับสนุนข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกให้ครอบคลุมและชัดเจนขึ้น

3. แบบบันทึกข้อมูล มีรายละเอียดสำหรับการบันทึกเช่น ผู้ให้ข้อมูล วัน เดือน ปี ที่ออกเก็บข้อมูลและประเด็นหัวข้อที่ทำการสัมภาษณ์ทั้งนี้การใช้แบบบันทึกข้อมูลเพื่อสะดวกในการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยตนเองโดยผ่านล่ามภาษาญี่ปุ่น 1 คน และล่ามที่เป็นคนไทย 1 คน เพื่อให้ได้ความแม่นยำถูกต้องของข้อมูลและการแปลภาษา และเพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเป็นรายบุคคลใช้ระยะเวลาไม่เกิน 50 นาทีต่อครั้ง ใช้ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล 9 เดือน ตั้งแต่เดือนมีนาคม – พฤศจิกายน 2564

วิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป และการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) จากการนำข้อความบรรยายที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นหลัก ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบ Triangulation โดยเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลหลายวิธี เช่น จากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสัมภาษณ์บุคคล และหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ใช้ผู้วิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บจากสนามมากกว่า 2 คน ในการสรุปวิเคราะห์ข้อมูล และให้ผู้เชี่ยวชาญทบทวนข้อค้นพบจากการวิเคราะห์เพื่อให้ข้อมูลมีความถูกต้องและน่าเชื่อถือ

ผลการวิจัย

ลักษณะทั่วไปของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลจำนวน 12 ท่าน ประกอบด้วยเพศชาย 9 ท่าน เพศหญิง 3 ท่าน อายุเฉลี่ย 69 ปี (อายุน้อยสุด 65 ปี และอายุมากที่สุด 76 ปี) จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี 8 ท่าน ปริญญาโท 2 ท่าน และต่ำกว่าปริญญาตรี 2 ท่าน อาชีพก่อนเกษียณประกอบอาชีพเป็นพนักงานบริษัทเอกชน 7 ท่าน รับราชการ 3 ท่าน แม่บ้าน 2 ท่าน ภูมิลำเนาเดิมมาจากจังหวัดโตเกียวจำนวน 3 ท่าน จังหวัดโอซากะ 3 ท่าน จังหวัดคานะงะวะ 2 ท่าน จังหวัดอาคิตะ 2 ท่าน จังหวัดเฮียวโกะ 1 ท่าน และจังหวัดไซตะมะ 1 ท่าน รายได้เฉลี่ยประมาณ 88,375 บาทต่อเดือน (รายได้สูงสุด 220,000 บาท รายได้ต่ำสุด 85,400 บาท) ลักษณะการอยู่อาศัยพบว่า ส่วนใหญ่อาศัยคนเดียว 8 ท่านและอาศัยกับคู่สมรส 4 ท่านระยะเวลาในการพำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่เฉลี่ย 7.6 ปี ราคาที่พักอยู่ระหว่าง 20,000–12,000 บาทต่อเดือนและมีเนื้อที่ใช้อยู่โดยประมาณ 80–200 ตารางเมตร

การเข้ามาพำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่พบว่า 4 ท่านได้รับคำแนะนำจากเพื่อนชาวญี่ปุ่นที่มาอยู่ก่อนพบว่ามี 6 ท่าน เคยมาเที่ยวเชียงใหม่หลายครั้งก่อนตัดสินใจมาพำนักระยะยาว และ 2 ท่าน เคยทำงานอยู่ที่กรุงเทพฯ เป็นระยะเวลาเกินกว่า 10 ปีหลังเกษียณตัดสินใจย้ายมาพำนักระยะยาวที่จังหวัดเชียงใหม่

สาเหตุที่เลือกมาท่องเที่ยวพำนักระยะยาวที่จังหวัดเชียงใหม่ คือ ความคุ้นเคย ชื่อเสียงด้านการท่องเที่ยวในระดับโลก มีความพร้อมด้านการแพทย์ ขอบธรรมชาติที่สวยงาม สภาพอากาศที่ไม่หนาวจัดหรือร้อนจัดเกินไป ไม่มีภัยธรรมชาติที่รุนแรง สามารถทำกิจกรรมได้ตลอดทั้งปี มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบ เดินทางมาจากประเทศญี่ปุ่นได้ง่าย หาซื้อสินค้าญี่ปุ่นได้ง่าย ค่าครองชีพถูก ความเป็นอิสระ คนท้องถิ่นมีความเป็นมิตรมีทัศนคติที่ดีกับชาวญี่ปุ่น บริบทสังคม ศาสนาและวัฒนธรรมไทยไม่แตกต่างจากประเทศญี่ปุ่นเกินไป

การบูรณาการทางสังคมของผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นในจังหวัดเชียงใหม่

การบูรณาการทางหน้าที่ (functional integration)

ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นให้ข้อมูลไปในทิศทางเดียวกันทั้งหมดว่าสามารถบูรณาการทางหน้าที่ได้ดีที่สุด การใช้ชีวิตพำนักระยะยาวในชุมชนเป็นระยะเวลานานกว่า 7 ปีทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีกับคนไทยในชุมชน ส่งผลให้เกิดสถานะภาพ บทบาท และหน้าที่ใหม่ บทบาทหน้าที่ที่ได้รับมีความเชื่อมโยงวิถีชีวิตของผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นให้เข้ากับวิถีชุมชนโดยการประสานกิจกรรมทางสังคมร่วมกับคนชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ นำมาซึ่งบทบาทหน้าที่ใน

ชุมชนใหม่นอกเหนือจากการเป็นนักท่องเที่ยว เช่น งานอาสาสมัครในมูลนิธิช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส อาสาสมัครเป็นล่ามภาษาญี่ปุ่น ครูสอนภาษาและวัฒนธรรมญี่ปุ่นให้กับโรงเรียนและมหาวิทยาลัย โค้ชสอนกีฬา อาสาสมัครช่วยเหลือตำรวจท่องเที่ยว เป็นที่ปรึกษาด้านเศรษฐกิจและการลงทุน ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นให้ข้อมูลว่า พวกเขาสามารถบูรณาการทางหน้าที่ใหม่ในสังคมจังหวัดเชียงใหม่ได้อย่างดีตามบทบาทที่ได้รับจากสังคมผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ที่หน่วยงานทั้งของภาครัฐและเอกชนขอความร่วมมือผ่านชมรมและตามความสนใจส่วนบุคคล ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

“ปัจจุบันผมทำหน้าที่เป็นโค้ชสอนกีฬาเคนโดให้คนไทยการเป็นโค้ชนักกีฬาเป็นบทบาทใหม่ของผมครับ โดยรวมแล้วตัวผมเองสามารถปรับตัวได้ดีในบทบาทหน้าที่ใหม่ ๆ การเป็นโค้ชสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชนได้อย่างกว้างขวาง”

ผู้อาวุโส (JP5) สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2564

นอกจากการบูรณาการด้านหน้าที่ได้ดีมากทำให้ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นรู้สึกถึงคุณค่าของตนเองที่สร้างคุณประโยชน์ให้กับสังคม การบูรณาการด้านหน้าที่ต้องทำความเข้าใจถึงความแตกต่างทางค่านิยม บรรทัดฐาน และวิถีปฏิบัติของสังคมไทยที่มีความแตกต่างกับสังคมญี่ปุ่น จึงต้องมีการปรับทัศนคติส่วนตัว ปรับวิธีคิด และปรับวิถีปฏิบัติบางส่วนของตนเองเพื่อทำหน้าที่ให้เข้ากับบริบทสังคมไทย สร้างความสมดุลในการบูรณาการหน้าที่และทำหน้าที่ได้อย่างเหมาะสมไม่ก่อให้เกิดความเครียดจากบทบาทหน้าที่ใหม่ที่ได้รับดังตัวอย่างข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่น

“ปัจจุบันผมเป็นครูอาสาสมัครสอนภาษาญี่ปุ่นให้กับคนไทย เพื่อนคนไทยที่ผมรู้จัก ติดต่อให้ช่วยสอนลูกชายที่จะสอบทุนไปเรียนต่อที่ประเทศญี่ปุ่น ภายหลังมีนักเรียนและผู้สนใจมาเรียนภาษาญี่ปุ่นกับผมมากขึ้น อดีตผมเคยเป็นครูมัธยมที่ประเทศญี่ปุ่น ทุกวันนี้เป็นอาสาสมัครสอนภาษาญี่ปุ่น การเรียนการสอนก็ต้องปรับให้เข้ากับนักเรียนไทย ระเบียบวินัย เวลาต้องปรับ ผมเองก็ต้องปรับวิธีคิดและทัศนคติใหม่เพื่อให้มีความสุขการทำงาน”

ผู้อาวุโส (JP3) สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม 2564

การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมในช่วงหลายปีที่ผ่านมาตลอดจนการคบค้าสมาคมกับเพื่อนคนไทยในท้องถิ่นทำให้ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นเกิดบทบาทและหน้าที่หลากหลายที่สร้างคุณค่าให้กับตนเองและสังคม สร้างพื้นที่ทางสังคมให้แก่ตัวผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นและสร้างความสุขในขณะที่ใช้ชีวิตพำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่และมีแนวโน้มจะขยายระยะเวลาการพำนักระยะยาวออกไปอีก

การบูรณาการทางวัฒนธรรม (cultural integration)

ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้คนในท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันตลอดเวลา สิ่งที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ทำให้ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นมีความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยและประเพณีไทยหลากหลายทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นนำสิ่งที่ตนได้เรียนรู้ไปสู่การผสมผสานบูรณาการทางวัฒนธรรมระหว่างวัฒนธรรมญี่ปุ่นกับวัฒนธรรมไทยให้สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตในสังคมจังหวัดเชียงใหม่ โดยเฉพาะการปรับประยุกต์ด้านวัฒนธรรมอาหารประยุกต์สูตรทำอาหาร

เครื่องดื่มผสมผสานไทยและญี่ปุ่น รวมถึงการตกแต่งที่อยู่อาศัยแนวผสมผสานไทยญี่ปุ่น รวมถึงงานศิลปะและการบันเทิงดูหนังฟังเพลง ดังตัวอย่างข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่น

“ดิฉันเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมด้านอาหารมากที่สุดค่ะ โดยเฉพาะการนำวัตถุดิบพื้นเมืองของจังหวัดเชียงใหม่มาใช้ทำอาหารญี่ปุ่นเช่น ซุปผัก แกง นาเบะ โอโคโนมิยากิ และได้ชมการทำอาหารไทยยอดเยี่ยม ผัดไท ส้มตำ ต้มยำ และทำเครื่องดื่มจากสมุนไพรไทยเช่น น้ำมะตูม น้ำขิง ในทุกวันนี้เราใช้วัตถุดิบของไทยมาปรุงอาหาร ดิฉันตกแต่งที่อยู่อาศัยผสมผสานแบบล้านนากับญี่ปุ่นเข้ากันได้ดีสวยงาม รวมถึงอุปกรณ์เครื่องครัวต่าง ๆ ผสมผสานทั้งของไทยและของญี่ปุ่น เช่น เขาคะติบมาเก็บข้าว ใช้โตกเป็นที่วางอาหาร และชีวิตประจำวันดิฉันยามว่างจะชอบฟังเพลงไทยมาก ๆ ค่ะ ชอบไปท่องเที่ยวดูแหล่งโบราณสถาน เรียนรู้ศิลปะไทย ดูละครไทยบ้าง เคยทำร่มกระดาษสาโดยวาดลวดลายไทยและนกญี่ปุ่นผสมกันค่ะ”

ผู้อาวุโส (JP1) สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2564

“ผมอยู่เชียงใหม่ 8 ปี ได้เรียนรู้วัฒนธรรมไทยจากเพื่อนคนไทยที่ผมรู้จักเขาเชิญผมไปร่วมงานประเพณีของครอบครัวไปงานบวชซึ่งผมได้มีโอกาสไปหลายครั้งประทับใจความงดงามของประเพณีไทย และผมเคยได้รับเชิญไปงานแต่งงานตามแบบประเพณีล้านนา ทำให้ผมเรียนรู้วัฒนธรรมและประเพณีไทยจากครอบครัวคนไทยโดยตรงเป็นประสบการณ์ที่มีคุณค่ามาก”

ผู้อาวุโส (JP12) สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2564

นอกจากนี้ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นได้ให้ข้อมูลที่สำคัญในการบูรณาการผสมผสานทางวัฒนธรรมในการดูแลสุขภาพว่า พวกเขานิยมใช้บริการแพทย์แผนไทยประยุกต์ในการดูแลสุขภาพของตนเองเช่น นวดฝ่าเท้า นวดน้ำมัน อบตัวด้วยสมุนไพร และมีการใช้ยาสมุนไพรไทยดูแลสุขภาพภายนอกเช่น ยานวด ยาหม่อง ลูกประคบ ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ดังนี้

“ผมใช้สองวัฒนธรรมในการดูแลสุขภาพทั้งแบบแพทย์แผนปัจจุบันและแพทย์แผนไทย บ่อยครั้งที่ผมใช้บริการคลินิกแพทย์แผนไทยซึ่งเพื่อนคนไทยแนะนำ ผมชอบใช้บริการนวดฝ่าเท้าและอบตัวขับพิษด้วยสมุนไพรไทย ประเทยาสมุนไพรไทยที่ใช้ส่วนใหญ่ผมใช้เป็นยาทาภายนอกพวกบรรเทาอาการปวดเมื่อย ยาหม่อง ยานวด ไม่มีในประเทศญี่ปุ่นครับ”

ผู้อาวุโส (JP11) สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 สิงหาคม 2564

จะเห็นได้ว่าการบูรณาการทางวัฒนธรรมทำให้ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้ชีวิตประจำวันของตนเองเพื่อตอบสนองวัฒนธรรมที่แตกต่างในการใช้ชีวิตผ่านกระยะยาวในประเทศปลายทางได้อย่างสมดุลนำมาซึ่งความสุขในการดำรงชีวิต รวมถึงบูรณาการแบบแผนการใช้ชีวิตประจำวันอย่างเหมาะสมและปรับวิธีคิดให้สอดคล้องวิถีชีวิตคนในท้องถิ่นเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตให้เกิดความสุขในประเทศปลายทางที่มีความแตกต่างกันทางสังคมวัฒนธรรม

การบูรณาการทางบรรทัดฐานสังคม (normative integration)

ผลการศึกษาพบว่า การบูรณาการทางบรรทัดฐานสังคมของผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นเป็นความเข้ากันได้ระหว่างมาตรฐานวัฒนธรรมไทยกับความประพฤติปฏิบัติของบุคคลในสังคม แม้ว่าภูมิหลังทางสังคมวัฒนธรรมเป็นตัวหล่อหลอมบุคลิกภาพที่แตกต่างกันระหว่างคนเชื้อชาติญี่ปุ่นกับคนเชื้อชาติไทย แต่อย่างไรก็ตามผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นสามารถปฏิบัติตามได้สอดคล้องตามแบบแผนการดำเนินชีวิตและบรรทัดฐานทางสังคม กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับของไทยในการอยู่ร่วมกันตามแนวทางวิถีชีวิตแบบคนไทยที่บุคคลส่วนใหญ่ยึดถือปฏิบัติในฐานะสมาชิกในสังคม นอกจากนี้ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นมีการเรียนรู้และผสมผสานความเข้าใจในระบบคุณค่าของสังคมไทยที่มีส่วนเหมือนและแตกต่างจากสังคมญี่ปุ่น รวมถึงข้อปฏิบัติทางด้านศีลธรรม ประเพณีศาสนา ทำให้สามารถบูรณาการทางบรรทัดฐานสังคมตามแบบแผนวิถีชีวิตและจารีตของคนในท้องถิ่นส่งผลการใช้ชีวิตข้ามวัฒนธรรมได้อย่างมีความสุขในสังคมต่างวัฒนธรรม ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์

“กฎหมายไทยและญี่ปุ่นไม่แตกต่างกันมากแต่สิ่งที่แตกต่างกันบ้างคือ การถือปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบข้อบังคับสังคมไทยจะมีความยืดหยุ่นสูงกว่าญี่ปุ่น เอาที่ใกล้ตัวผมคือ การเคารพกฎจราจรของผู้ขับขีรถยนต์ยังไม่ค่อยดีเท่าไรที่ควร การข้ามถนนแม้ตรงทางม้าลายก็ต้องระวังตัวเพราะมีอุบัติเหตุบ่อยพวกเราจึงต้องทำความเข้าใจและระมัดระวังเรื่องนี้มากกว่าปกติ”

ผู้อาวุโส (JP10) สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม 2564

“คนไทยกับคนญี่ปุ่นมีรูปแบบการแต่งกายไม่แตกต่างกัน การแต่งกายจึงไม่ขัดกับคนท้องถิ่นทั้งในพื้นที่สาธารณะ และพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อทางศาสนามีความคล้ายกันการใช้ชีวิตตามแบบวิถีชีวิตญี่ปุ่นและไทยจึงบูรณาการเข้ากันได้ดี”

ผู้อาวุโส (JP4) สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2564

“ผมเข้าใจลักษณะวิถีการดำรงชีวิตของคนไทยมากขึ้นเมื่อผมใช้ชีวิตพำนักระยะยาวเป็นเวลานาน สิ่งที่น่าประทับใจคือ คนไทยมีค่านิยมที่ดีมีคุณค่ามากคือ ความกตัญญูต่อพ่อแม่มีความคล้ายกับสังคมญี่ปุ่นมาก คนไทยชอบทำบุญตักบาตรช่วงเช้า และไปวัดสวดมนต์เป็นประจำเป็นภาพที่ประทับใจที่ไม่ค่อยพบในสังคมญี่ปุ่น และคนไทยให้ความเคารพต่อผู้สูงอายุแม้เป็นผู้สูงอายุชาวต่างชาติ และให้ความสำคัญกับสถาบันกษัตริย์มีวันหยุดที่เกี่ยวกับสถาบันหลายวัน

ผู้อาวุโส (JP2) สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2564

จะเห็นได้ว่าการใช้ชีวิตพำนักระยะยาวเกินกว่า 7 ปีทำให้ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นมีความเข้าใจบรรทัดฐานสังคมไทย เรียนรู้กฎเกณฑ์ในการปฏิบัติตนในชุมชนต่างวัฒนธรรมตามแบบวิถีไทย ไม่ว่าจะเป็นวิถีประชา จารีต หรือกฎหมาย ซึ่งเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนให้ถูกต้องเหมาะสมในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข

การบูรณาการการติดต่อสื่อความหมาย (communicative integration)

จากผลการศึกษาพบว่า การบูรณาการด้านการติดต่อสื่อความหมายในทัศนะของผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นยังไม่สามารถทำได้ดีเมื่อเทียบกับด้านอื่น ๆ เนื่องจากยังมีปัญหาเรื่องการใช้ภาษาไทยอยู่บ้าง การสื่อสารด้วยภาษาท้องถิ่นมีความสำคัญมากยิ่งขึ้นสื่อสารได้ดีเท่าไรจะช่วยลดอุปสรรคในการใช้ชีวิตผ่านระยะยาวได้มากขึ้น ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นผลานรูปแบบการพูดคุยร่วมกับการแสดงออกด้วยท่าทางเน้นการสื่อสารระหว่างบุคคลต่อบุคคล ใช้โซเชียลมีเดียต่างๆ ช่วยสื่อความหมายทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาญี่ปุ่น ในกรณีที่ไม่สามารถสื่อสารให้เข้าใจตรงกันได้ ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นใช้ภาษาไทยเป็นภาษาหลักในการติดต่อสื่อสารกับคนในสังคมโดยเน้นภาษาพูด และส่วนใหญ่มีความสามารถในการใช้ภาษาไทยในระดับพอใช้ และส่วนน้อยใช้ภาษาไทยได้ระดับดีมาก แต่ทุกคนสามารถติดต่อสื่อสารเรื่องราวในชีวิตประจำวันได้ แต่มีข้อจำกัดในการใช้ภาษาไทยในการสื่อสารข้อมูลเชิงลึกได้ เช่น ด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม

ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นจำเป็นต้องใช้ภาษามากกว่าหนึ่งภาษาเพื่อติดต่อสื่อความหมายกับคนไทยในจังหวัดเชียงใหม่ การบูรณาด้านความรู้ทางภาษาตลอดจนทักษะการสื่อสารจำเป็นต้องบูรณาการหลายรูปแบบทั้งอวัจนภาษา วจนภาษา ตลอดจนการใช้ภาษาไทยร่วมกับภาษาญี่ปุ่นและภาษาอังกฤษในการสื่อความหมายในการดำรงชีวิตประจำวันเพื่อให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการจะสื่อและผู้รับสามารถเข้าใจสิ่งที่สื่อได้ตรงกัน ดังข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

“ผมสื่อสารด้วยภาษาไทยเป็นหลัก ภาษาญี่ปุ่นจะใช้กับคนไทยที่พูดภาษาญี่ปุ่นได้ และใช้ภาษาอังกฤษบ้าง อยู่ประเทศไทยก็ต้องพยายามปรับเรื่องภาษาให้ได้เพราะต้องใช้ภาษาไทย ภาษาอังกฤษก็จำเป็นอยู่บ้างเพื่อนำมาประกอบในการสื่อสารเข้าใจให้ตรงกันในสิ่งที่ต้องการสื่อสารให้มากที่สุด แอปพลิเคชันแปลภาษาที่ช่วยได้มากครับ”

ผู้อาวุโส (JP6) สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2564

“ผมมองว่าถ้าสามารถใช้ภาษาไทยได้ดีจะช่วยลดอุปสรรคในการใช้ชีวิตผ่านระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ได้ ผมใช้ภาษาไทยได้แบบพอใช้ บางครั้งจำเป็นต้องใช้ทักษะภาษามือ ภาษาพูด แอปพลิเคชันแปลภาษาผสมผสานช่วยในการสื่อสารให้เข้าใจตรงกัน การติดต่อกันโดยตรงกับบุคคลจะสื่อสารเข้าใจง่ายกว่าการพูดคุยผ่านโทรศัพท์”

ผู้อาวุโส (JP7) สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2564

จะเห็นได้ว่าการบูรณาการทางการติดต่อสื่อความหมายเป็นการเชื่อมโยงกันของการสื่อสารที่หลากหลายซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่เกื้อหนุนคนในชุมชนให้เกิดการปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง การพูดคุยเป็นการเชื่อมโยงความนึกคิดและความรู้สึกให้ถึงกัน เพื่อให้เกิดการตอบสนองในเชิงพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เพื่อพูดคุยกันในเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประจำวัน (daily lifestyle) และการทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกัน (social activity)

ตารางที่ 1 สรุปการบูรณาการทางสังคมของผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นผ่านกระยะยาว จังหวัดเชียงใหม่

การบูรณาการทางสังคม	สาระสำคัญ
1.การบูรณาการทางหน้าที่ (functional integration)	ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นมีสถานะภาพบพาทและหน้าที่ใหม่ในชุมชน นอกเหนือจากการเป็นนักท่องเที่ยว มีการปรับตัวทัศนคติส่วนตัว วิถีคิด และวิธีปฏิบัติตนเพื่อทำหน้าที่ที่ได้รับให้เหมาะสมเข้ากับบริบทสังคมไทย
2.การบูรณาการทางวัฒนธรรม (cultural integration)	บูรณาการด้านวัฒนธรรมอาหารประยุกต์สูตรทำอาหารเครื่องดื่มผสมผสานไทยญี่ปุ่น ตกแต่งที่อยู่อาศัยด้วยแนวคิดปะไทยญี่ปุ่นร่วมกัน นิยมใช้บริการแพทย์แผนไทยและแผนปัจจุบันผสมผสานกันในการดูแลสุขภาพ
3.การบูรณาการทางบรรทัดฐานสังคม (normative integration)	ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นบูรณาการด้านการใช้ชีวิตประจำวันสอดคล้องกับวิถีชีวิตคนไทยในชุมชน ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ จารีตประเพณี และกฎหมายได้ดีเพราะแบบแผนสังคมไทยและญี่ปุ่นไม่แตกต่างกันมากจนเกินไป
4.การบูรณาการการติดต่อสื่อความหมาย (communicative integration)	ใช้ภาษาไทยเป็นหลักในการสื่อสาร ใช้ภาษาญี่ปุ่นกับคนไทยที่พูดภาษาญี่ปุ่นได้ ผสมผสานรูปแบบการพูดคุยร่วมกับการแสดงออกทั้งอวัจนภาษา วจนภาษาในการสื่อสารระหว่างบุคคล ใช้โซเชียลมีเดียต่างๆ ช่วยในกรณีที่ไม่สามารถสื่อสารให้เข้าใจตรงกันได้

อภิปรายผล

ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นให้ข้อมูลในทิศทางเดียวกันทั้งหมดว่าสามารถบูรณาการทางหน้าที่ได้ดีที่สุด(functional integration) โดยเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมสร้างบทบาทหน้าที่ใหม่ได้พึงพาอาศัยกันระหว่างบุคคล กลุ่มและองค์กรในสังคม ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นมีการรวมกลุ่มจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุผ่านกระยะยาวชาวญี่ปุ่นจังหวัดเชียงใหม่สามารถทำกิจกรรมผ่านพื้นที่ชมรมและพื้นที่กายภาพตามความสนใจของบุคคลทำให้เกิดความสุขในขณะใช้ชีวิตผ่านกระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Kitiyama & Markus (2000) กล่าวว่า ความสุขบริบทของวัฒนธรรมทางตะวันออกเน้นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันมีความรู้สึกกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวกับสังคมหรืออีกนัยหนึ่งความสุขในสังคมตะวันออก เกิดจากความตระหนักถึงการอยู่ร่วมกันอย่างปรองดองในสังคมซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Lefebvre (1991) กล่าวว่า ความสัมพันธ์ของกลุ่มต่าง ๆ มีความเกี่ยวข้องกับพื้นที่พื้นที่ที่มีความสัมพันธ์ต่อกันบนพื้นที่ทางกายภาพเป็นศูนย์กลางเกิดการบูรณาการผนวกรวมทางสังคมของสมาชิกในสังคมให้มีความเชื่อมโยงกันเพราะปัจเจกบุคคลและกลุ่มต่างๆ ทางสังคม ล้วนแต่มีความต้องการที่จะเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

การบูรณาการด้านการติดต่อสื่อความหมายของผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นยังมีการบูรณาการในระดับน้อยกว่าด้านอื่น ๆ เพราะส่วนหนึ่งมาจากปัญหาเรื่องการใช้ภาษาไทยซึ่งเป็นภาษาถิ่นที่ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นต้องใช้เป็นหลักในการติดต่อสื่อสาร ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Ben-Rafael, Olshtain & Geijs (1994) พบว่า ภาษาถิ่นเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นเครื่องมือสื่อสารที่สำคัญโดยเฉพาะในประเทศที่มีผู้ย้ายถิ่นมาอาศัยจากหลากหลายประเทศ ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นส่วนใหญ่พยายามผสมผสานรูปแบบการพูดคุยร่วมกับการแสดงออกด้วยท่าทางและใช้โซเชียลมีเดียต่าง ๆ ทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาญี่ปุ่น เน้นสื่อสารแบบเห็นหน้าเห็นตา มากกว่าการติดต่อทางอ้อมจะเห็นได้ว่าวิธีการสื่อสารของผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นที่ผ่านกระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่มักจะเป็นลักษณะคล้ายคลึงกับผู้ย้ายถิ่นชาวต่างชาติในเขต

ภูมิภาคอื่นทั่วโลก จากศึกษาของ Lustig & Koester (1993) แสดงให้เห็นว่า ผู้ย้ายถิ่นข้ามชาติส่วนใหญ่จะใช้กระบวนการสื่อสารต่างวัฒนธรรมโดยมักจะเน้นการสื่อสารระหว่างบุคคลต่อบุคคลกับผู้อื่นที่มาจากวัฒนธรรมต่างกันโดยใช้การสื่อสารแบบเห็นหน้าเห็นตา ใช้วิธีการพูดคุยและแสดงออกด้วยภาษาท่าทางร่วมด้วยทุกครั้งที่มีการติดต่อสื่อสารระหว่างกันด้วยการบูรณาการที่หลากหลายเพื่อให้เกิดการบรรลุเป้าหมายในการสื่อสารและเพื่อย้ำให้เกิดความเข้าใจในสิ่งที่ตนเองต้องการสื่อสารกับบุคคลอื่นวิธีการดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นใช้กระบวนการ การสื่อสารกับคนต่างวัฒนธรรมเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับคนย้ายถิ่นข้ามชาติทั่วไป

สรุป

ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นมีการบูรณาการทางสังคม (social integration) ทั้ง 4 ประเภทตามแนวคิดของ Landecker คือ การบูรณาการทางหน้าที่ (functional integration) เป็นการเชื่อมโยงวิถีชีวิตของผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นให้เข้ากับวิถีชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ทำให้เกิดบทบาทและหน้าที่ใหม่ การบูรณาการทางวัฒนธรรม (cultural integration) โดยบูรณาการด้านอาหาร การดูแลสุขภาพแบบผสมผสานโดยใช้แนวทางแพทย์แผนไทยและสมุนไพรไทย การบูรณาการทางบรรทัดฐานสังคม (normative integration) ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นสามารถปฏิบัติตามได้สอดคล้องตามแบบแผนการดำเนินชีวิตและบรรทัดฐานทางสังคมไทยเข้าใจในระบบคุณค่าของสังคมไทยปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของสังคม และการบูรณาการการติดต่อสื่อความหมาย (communicative integration) เน้นการสื่อสารระหว่างบุคคลต่อบุคคล ใช้โซเชียลมีเดียต่าง ๆ บูรณาการสื่อความหมายใช้ภาษาไทยเป็นหลัก ใช้ภาษาอังกฤษ ภาษาญี่ปุ่นร่วมในการสื่อความหมายเพื่อสื่อสารให้เข้าใจตรงกัน ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นมีการรวมกลุ่มทางสังคมโดยมีการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุผ่านกระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ Chiangmai Long stay Life Club เป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงการบูรณาการทางสังคมของผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นกับคนในชุมชน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. หน่วยงานในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวพำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ ควรมีแนวทางสนับสนุนโครงการนำศักยภาพความรู้ภูมิปัญญาของผู้สูงอายุต่างชาติมาใช้ในการพัฒนาชุมชนและเพื่อสร้างความกลมกลืนในการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนอย่างสันติสุขภายใต้บริบทที่มีความแตกต่างหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรม
2. เปิดพื้นที่สาธารณะ (public space) เป็นพื้นที่กลางหรือย่านสำหรับผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นและคนในชุมชนเพื่อส่งเสริมการบูรณาการทางสังคมระหว่างกันและเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรมของสมาชิกในชุมชน
3. สร้างระบบการสื่อสารให้มีประสิทธิภาพ โดยส่งเสริมการจัดทำแผนชุมชนด้านการสื่อสารสาธารณะเพื่อให้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ เข้าถึงกลุ่มผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นในพื้นที่ เพิ่มช่องทางการสื่อสาร media channel โดยใช้ภาษาญี่ปุ่น ภาษาอังกฤษ ร่วมกับภาษาท้องถิ่น ประสานช่องทางการสื่อสารเพื่อให้เกิดกระบวนการไหลเวียนข้อมูลเกิดการกระจายข้อมูลและแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลอย่างทั่วถึง

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากงานวิจัยคือ ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นที่เข้ามาท่องเที่ยวผ่านกระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ อยู่เกินกว่า 7 ปี ไม่เพียงเข้ามาเป็นนักท่องเที่ยวเท่านั้น แต่หลายคนเข้ามามีบทบาทหน้าที่ใหม่ในชุมชนและเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมหลากหลายรูปแบบนอกเหนือจากการท่องเที่ยว การเข้ามามีบทบาทและหน้าที่ใหม่ส่วนใหญ่ เกิดจากเพื่อนคนไทยและหน่วยงานในชุมชน นอกจากนี้ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นยังให้ความสนใจเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรไทย และใช้บริการแพทย์แผนไทยในการดูแลสุขภาพควบคู่กับแพทย์แผนปัจจุบัน

การปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชนอย่างสม่ำเสมอทำให้ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นมีการบูรณาทางสังคมในด้านหน้าที่ วัฒนธรรม บรรทัดฐานสังคม และการติดต่อสื่อความหมายในบริบทสังคมที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมได้อย่างกลมกลืนเหมาะสมทำให้สามารถดำรงชีวิตในชุมชนประเทศปลายทางได้อย่างมีความสุขตามที่ปรารถนา

References

- Appadurai, A. (2002). *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. University of USA.
- Ben-Rafael, E., Olshtain, E., & Geijst, I. (1994). *Aspects of identity and language acquisition among immigrants from the Commonwealth of Independent States*. The NCJW Institute for Innovation in Education, School of Education. The Hebrew University of Jerusalem.
- Durkheim, E. (1933). *Theory of Social Organization*. University of California.
- Gordon, M.M. (1964). *Assimilation in American Life: The Role of Race, Religion and National Origins*. Oxford University.
- Hongsranagon, P. (2005). Activities Arrangement in Chiangmai Province for Long Stay Japanese pensioner tourists. *Journal of Demography*, 21(2), 85–98. http://www.cps.chula.ac.th/newcps/journalnew/user_detailarticle.php?arti_id=99
- Kitayama, S., & Markus, H. R. (2000). The Pursuit of Happiness and the Realization of Sympathy: Cultural Patterns of Self, Social Relations, and Well-being. In E. Diener & E. M. Suh (Eds.), *Culture and Subjective Well-being* (pp. 113–161). The MIT Press.
- Landecker, S. (1951). Type of Integration and Their Measurement. *The American Journal of Sociology*, 56(4), 332–340. <https://www.jstor.org/stable/2771696>
- Lefebvre, H. (1991). *The Production of Space*. Blackwell.
- Lustig, M.W., & Koester, J. (1993). *Intercultural Communication Competence*. Sage.
- McLuhan, M. (1964). *Global/Local: Media Literacy for the Global Village*. Routledge.
- Ministry of Tourism and Sports. (2019). *Domestic Tourism Statistics* (Classify by Region and Province 2019). https://www.mots.go.th/more_news_new.php?cid=525

Nishikito, E. (2020). The Current Situation of Aging Japanese Retirees and Their Impacts on Medical Services in Chiang Mai Province, Thailand. *JSN Journal*, 10(2), 100–118.

<https://doi.org/10.14456/jsnjournal.2020.13>

Parsons, T., & Smelser, N.J. (1984). *Economy and Society: A study in the Integration of Economic and Social Theory*. Routledge & Kegan Paul.

Warnes, A., & Patterson, G. (2000). *Tourism and International Retirement Migration: Newforms of an Old Relationship in Southern Europe*. University of Exeter.